

Winnaar Haarlemse debuutprijs 2011

Sybren Kalkman

STRUIKELBANK

 ELLESSY
CRIME

Sybren Kalkman
STRUIKELBANK

[Uitgeverij De Rode Kamer | Haarlem](#)

Introductie

Rob van Dam is een gepensioneerd accountant en raakt toevallig betrokken bij een bloedige gijzeling in het kantoor van zijn oude werkgever. Voor hem de opmaat om onderzoek te gaan doen naar een fout beleggingsproduct, superwinsten en naar een fraudezaak in Rusland.

Spin in het web is een denkbeeldige grote Nederlandse bank. Valt die om of niet? Wat verklaart de dood van de bestuursvoorzitter? Hebben de topbestuurders een heel eigen agenda? Welke dubieuze rol speelt het vrouwelijke Hoofd Beveiliging van de bank? En wat is de rol van Tom, een briljante econoom, die zeven jaar geleden opeens niet meer mee wilde doen?

Het verhaal van Struikelbank is dan wel fictief, maar tegelijkertijd uiterst geloofwaardig door de diepgaande manier waarop de auteur de kredietcrisis als basis gebruikt en die op een directe en heldere manier weet uit te leggen. Zijn beschrijving van machtsspelletjes en belangenverstrengelingen geven een beangstigend beeld van hoe ver mensen kunnen gaan.

Met Struikelbank won Sybren Kalkman de Haarlemse debuutprijs 2011 van de Bibliotheek Haarlem en kunstenaarssociëteit Nieuw Teisterbant. Sybren Kalkman is registeraccountant, gespecialiseerd in de financiële sector. Hij was partner bij een groot accountantskantoor. Uit het juryrapport van de Haarlemse Debuutprijs: 'Sybren Kalkman doet wat hij kan: goed schrijven, een spannend verhaal opbouwen en veel feitelijke informatie geven. Gegeven de financiële crisis is zijn verhaal een verhaal dat er toe doet. De jury heeft zijn roman met plezier gelezen.'

"Sybren is een zachtaardig mens, maar observeert vlijmscherp" (Felix Rottenberg)

‘Onvoorziene rampen zijn nooit het gevolg, of zo u wilt, het resultaat, van een enkele beweegreden, van een enkele oorzaak, ze hebben meer weg van een draaikolk, een cyclonaal lagedrukpunt in het bewustzijn van de wereld, waaraan een hele menigte van samenkomende oorzaken heeft bijgedragen.’

Beambte Ingravallo in ‘Quer pasticciaccio brutto de via Merulana’, van Carlo Emilio Gadda, 1957.

Proloog, donderdag 15 januari 2009

Hij keek zonder tegen het licht te knippen recht de zaal in. Grote, heldere ogen. Volle bos donkerbruin haar. Een donkerblauw maatpak hield zijn lijf in toom. Wit overhemd met smalle, blauwe strepen. Hij stak zijn duimen onder zijn rode bretels, ouderwets en ondeugend als een jarretelgordel. Strik erom: een blauw en rood gestreepte das en een pochet in dezelfde kleuren. Achter hem, op een groot scherm, stond hij veertien keer vergroot. Henk van Gelder. De bestuursvoorzitter van AB Bank imponeerde en dat wist hij.

‘Het is tegenwoordig gebruikelijk dat bankdirecteuren verontschuldigen maken.’ Hij liet een kleine pauze vallen. In de zaal zat het financiële journaal van Nederland. Een enkele verslaggever schreef. De meesten keken terug, een beetje slaperig. De natte sneeuw sloeg tegen de ramen.

‘Ik ben niet van plan om excuus te maken omdat Haagse politici dat van mij verlangen, ik ben bankier en ik heb mijn best gedaan.’

Van Gelder, alleen op het podium, dronk een slok water. Zijn Chief Financial Officer stond achter in de zaal.

‘Beleggen brengt nu eenmaal risico mee. Zolang dat binnen grenzen blijft is daar niets mis aan. Bankiers bewaken dat voor hun klanten. De meeste beleggers laten dat graag aan ons over. En nu hebben ze onverwachte verliezen geleden. Dat ligt niet aan ons, maar aan de omstandigheden. Die hielden we twee jaar geleden voor onmogelijk, en met ons de hele financiële gemeenschap. Onze klanten wilden zelf graag producten met een hogere opbrengst. U vraagt, wij draaien. Eigen schuld, dikke bult? Nee. Dat ook niet. Dingen gebeuren gewoon zonder dat het iemands schuld is.’

Van Gelder boog over het spreekgestoelte naar de camera, alsof hij dichterbij wilde komen. ‘Als mijnheer Pechtold niet weet wie hij de schuld van de crisis moet geven dan moet hij beter luisteren. Ik bied mezelf niet aan als zondebok. Mijn collega’s die wel excuses maken hebben er goede redenen voor. Zij houden hun hand op bij de overheid. Ze komen in de krant met haantjesgedrag en foute keuzes. Wij, bij AB Bank, hebben ons wel eens vergist, maar niets verkeerd gedaan. Ik zeg het nu anderhalf jaar, ik herhaal het hier: deze bank heeft geen foute kredieten.’ Van Gelder keek met ogen als zoeklichten rond.

‘AB Bank deed in 2008 *business as usual*. We zijn ervan overtuigd dat het niet anders kon en moest. Vlug, veilig en winstgevend.’ Hij bouwde wachtend op naar het grote nieuws: ‘Wij hebben over 2008 een recordwinst van 3,3 miljard euro

behaald. 200 miljoen meer dan voorgaand jaar.’

Er ging een zucht door de zaal. 3,3 miljard euro was een onverwacht hoog bedrag. Alsof er geen crisis was. Het was een ander bedrag dan er op zijn briefje stond. Geurt Brandsma, zijn CFO, staande achter de zittende journalisten, had een pijnlijke trek op zijn gezicht.

Van Gelder zou op 1 juni aftreden. Als hij dan weg moest, dan met een recordwinst en vliegend vaandel. Er was 1,5 miljard te kort, die moesten ze er nog bij verzinnen. De balans laten zweten. Treasury & Markets onder druk zetten.

De bestuursvoorzitter stak een vinger in de lucht. ‘Wij zijn een sociale bank. Zeker, deze bank gaat voor aandeelhouderswaarde, zoals iedere bank. Maar daar blijft het niet bij. Met ons geld helpen wij bedrijven om te groeien, en bedrijven die groeien brengen rijkdom voor iedereen. Dat helpt mensen aan werk. Het gevolg?’ Zijn ogen gleden over de hoofden. Hij sprak recht de camera in: ‘Meer groei en meer welvaart. Gods werk, niet meer, niet minder.’

Pauze.

‘Aandeelhouders, werknemers, en het allerbelangrijkste: onze klanten, ze zijn allemaal onmisbaar. En voor die klanten staan wij klaar, ik en mijn dertigduizend mensen. Goede dienstverlening.’ Kleine pauze.

‘Ik maak geen excuus. Of toch een beetje. ABN-AMRO. We zagen het gebeuren en deden niets. Hadden we dat wel moeten doen? Ik heb het geprobeerd. Twee maanden geleden was ik op bezoek bij de minister van financiën en heb hem gezegd dat dit het einde was van Dé Bank. Hij wist het al. ‘Alles is onder controle,’ zei minister Foreest. AB Bank had graag samen met hem een andere oplossing gevonden.’

Er trok een schokje door Van Gelder, hij bracht een hand naar zijn borst en viel even stil. Hij dronk een paar slokken en zei nog een paar haastige woorden: ‘Het enige dat ik u kan aanraden is alleen in de dingen te stappen die u werkelijk begrijpt. En nu het land het nodig heeft, zijn staatsobligaties niet alleen een veilige belegging, maar ook een daad van vaderlandsliefde.’

Hij keek naar zijn perschef en gaf een knikje. Er ging meer licht aan. Het applaus had harder gekund.

De perschef sprong op. ‘In uw persmap zit een afschrift van de toespraak van de heer Van Gelder,’ zei hij. Zijn bestuursvoorzitter was flink van de afgesproken tekst afgedwaald.

Vragen. De gebruikelijke:

‘Is op enig moment uw triple-A rating in gevaar geweest?’

‘Nee. De triple-A rating is een kostbaar bezit. Er zijn in de hele wereld maar zes banken die hem hebben. Daarvan staan er twee in Nederland en AB Bank is er één

van. Het toont de erkenning voor de sterkte van ons eigen vermogen en voor de wijze waarop wij met risico's omgaan. Er is het afgelopen jaar 3,3 miljard aan dat vermogen toegevoegd. En waren we die rating kwijt, dan stond ik hier nu echt niet meer.' Gelach.

'U hebt eerder gezegd, dat andere banken hun verliezen op Amerikaanse hypotheke verborgen hielden. Voor die uitspraak heeft De Nederlandsche Bank u op het matje geroepen. Vond u dat terecht?'

'Verwacht u nu echt van mij, dat ik hier iets zeg over mijn toezichthouder? We hebben een goed gesprek gehad. Ook DNB kan niet om de feiten heen.'

'Wat hebt u gedaan met uw eigen beleggingen? Hebt u uw aandelen nog of hebt u ze op tijd verkocht?'

Van Gelder zoog lucht voor een boos antwoord. De perschef greep in:

'Alle beleggingen van de Raad van Bestuur zijn ondergebracht in een fonds. De heer Van Gelder heeft zelf geen enkele invloed op koop en verkoop. Hij krijgt jaarlijks achteraf een afrekening die hij voor zijn belastingaangifte kan gebruiken, dat is alles.'

Het meisje van de televisie stelde de vraag die de meesten voor in de mond lag. Ze stond beleefd op.

'Men zegt, meneer Van Gelder, dat bonussen nodig zijn om mensen met bijzonder bankierstalent binnen te halen. Wilt u mij zeggen waar dat talent uit bestaat?'

'We moeten inderdaad fel concurreren op de arbeidsmarkt. We kunnen nog steeds goede mensen gebruiken, dus als u belangstelling heeft.... We weten van tevoren niet of iemand echt goed is. Dus geven we hem een laag vast salaris en een hoge bonus, maar als die wordt uitbetaald, heeft hij, of zij, die wel eerst zelf verdiend.'

Allemaal waar en geen antwoord op de vraag. Ze pikte het.

'U hebt in november met de minister van financiën gesproken. Ik heb begrepen dat u verbaasd was dat de minister u toen niet heeft gevraagd om ABN-AMRO over te nemen. Wilt u nog steeds?'

'Het had gekund. AB Bank is groter dan de jaarproductie van Nederland. Ik zou ongezien die 30 miljard hebben betaald. Dan was er nu geen staatsbank geweest. Een staatsbank is niets anders dan een nederlaag van het stelsel, en ik zou samen met de minister mevrouw Kroes van ons af hebben gehouden.'

De perschef, die de journalisten één voor één aan de beurt had laten komen en al die tijd was blijven staan, ging nu zitten.

'Ten slotte nog een persoonlijk woord,' zei Van Gelder. Hij leunde naar voren en keek onrustig de camera in. Zijn gezicht vertrok alsof hij pijn had. Hij hield iets

binnen dat eruit wilde barsten. ‘Zoals u weet zal ik over enkele maanden, per 1 juni, aftreden als bestuursvoorzitter van AB Bank. Om redenen van leeftijd, de regels zijn nu eenmaal zo. Ik wens uitdrukkelijk in dit gezelschap te zeggen hoe ik deze bank en de geweldige mensen die er werken zal missen. Ik wilde dat ik mocht blijven. Zo ik iets heb bereikt, zijn het toch mijn medewerkers die het voor me hebben gedaan.’

Hij draaide zich van het spreekgestoelte weg. De camera volgde hem terwijl hij rechts het podium afliep. Van Gelder bracht zijn linkerhand naar zijn hart en zakte in elkaar. Een vrouw ving hem op. Ze liet hem voorzichtig op de grond zakken.

Vrijdag

Nieuws uit de krant van vrijdag 1 mei 2009

Onderzoek AFM schiet niet op.

AMSTERDAM, 1 MEI. In december vroeg de VEB, de Vereniging van Effectenbezitters, de AFM om een onderzoek naar gestructureerde obligatieproducten. Er is nog geen antwoord.

Beleggers zijn volstrekt onvoldoende ingelicht over de risico's die ze liepen bij de aanschaf van deze producten, vindt de VEB. De aanbieders, ABN-AMRO, Rabobank en AB Bank, zeggen dat het gaat om een belegging met een goed gespreid, verantwoord risico. Maar als dat zo is, waarom zijn de verliezen dan opgelopen tot 85% en is volledig verlies van de hoofdsom niet ondenkbaar?

Koers aandelen AB Bank: 8,62

Ik stapte gehaast op de glazen automatische schuifdeuren af. Het was koud voor begin mei. Er viel kille ochtendregen, sneeuwvlokken ontdooiden vlak voor ze neerkwamen en liepen als ijswater over mijn hoofd. Een paar maanden geleden parkeerde ik iedere dag mijn auto onder het gebouw en kwam ik droog binnen. Nu moest ik als een klant de auto buiten zetten en door de regen naar de voordeur lopen.

Gisteren was een kleine auto door de gillende mensen op de open bus van de koningin afgereden, had hem gemist en was op 'De Naald' gebotst. 'Even Apeldoorn bellen,' het grapje was duizend keer gemaakt. Op de televisie vlogen slachtoffers als lappenpoppen over het scherm. Ik raakte de beelden niet kwijt en had er heel slecht van geslapen.

Het was nog geen tien uur. Ik was een maand niet op kantoor geweest. Het gebouw stak zijn vijftien verdiepingen fier omhoog tussen de torens aan de Amsterdamse Zuidas. De donkere ramen en het roze en witte marmer van de gevel vormden een gekleurd dambord. De naam Prior & Delafontaine stond in zwarte letters boven de ingang. Accountants en adviseurs. Het zou op kantoor niet druk zijn, de dag na Koninginnedag en voor het weekend.

Máxima, mooi en vrolijk, hoe is het om doorlopend het gevoel te hebben dat er ergens iemand rondloopt die gek genoeg is om je kwaad te willen doen? En komt dat gevoel tot ontploffing als het werkelijkheid wordt? Ik vond tot nog toe de koningin wel lief en mijn toekomstige koning een beetje dom. Die dacht dat hij zonder de

gebruikelijke aansprakelijkheid in de raad van commissarissen van De Nederlandsche Bank en in het Internationale Olympisch Comité kon zitten. Ik zag het gebaar waarmee Máxima haar hand voor haar mond sloeg, de beschermende arm van Willem Alexander om haar heen. Nu vond ik ze liever, mooier en minder dom. Opeens was de dreiging echt. Ze wisten natuurlijk allang dat het kon. Nu zat het onder hun huid.

Ik liep het kantoor binnen. In de lichte hal gaven spiegels de illusie van chique ruimte, hoogte en symmetrie. Ik stak de beige marmeren vloer over naar de glazen draaihekjes. Daarachter was een balie met twee bewakers in uniform. Twee kleine camera's hoog aan de muur namen elke beweging op. Ik was duizenden keren op de harde schijf gezet en steeds na 72 uur gewist, op die paar plaatjes na die voor vijf jaar het archief ingingen. Rond de hal was een ring van vergaderkamers met glazen deuren en wanden. Achter het glas zaten en bewogen mensen als vissen in het aquarium van Artis.

Het kantoor binnengaan voelde vertrouwd, maar toch ook vreemd: mensen groetten me alsof ik er nog bij hoorde. Maar ik was hier gast, dit was niet meer van mij, ik was met pensioen. Vier maanden geleden vertrok ik, groot feest en druk met werk tot op het laatst. Ik had een lijst gemaakt van de dingen die ik in de nieuwe vrije tijd wilde doen. Tuinieren, aquarelleren, goed leren crawlen. De tentoonstellingen bezoeken waarvan ik de berichten uit de krant scheurde. Klusjes in huis, een gloeilamp wegwerken die aan twee draadjes hing en me al twintig jaar in mijn ogen scheen. Werken op een accountantskantoor is leren leven met de dingen waar je niet aan toe komt. Ook na 1 januari was ik nog niet erg opgeschoten met mijn lijst. De tentoonstellingen waren voorbij voor ik er erg in had.

Iedereen verwachtte dat zodra ik vrij was, ik een grote reis zou gaan maken. Ik was in mijn eentje twee weken gaan skiën. Marie Anne, mijn *high school sweetheart* waar ik bijna veertig jaar mee was getrouwd, wilde niet mee. Zes jaar geleden waren we apart gaan wonen, zonder ruzie, geloof ik, en onze goede herinneringen deelden we nog steeds.

Ik had gehoopt dat ze als een veulen in galop terug zou komen nu ik alle tijd voor haar had. Ze bleef in Lemmer wonen, in het huis van een vriend die bijna het hele jaar in Kenia zat. Soms wilde ik weten wat er tussen hen gebeurde als hij met Kerstmis thuis was. Marie Anne vond dat ik daar niets mee te maken had.

Voor mijn afscheidsfeest was ze uit Lemmer gekomen, ze wist dat ik dat fijn vond. Ze zag er prachtig uit in een lichtblauwe jurk die we een paar jaar geleden samen hadden gekocht en die om haar heen zwierde als ze draaide. Marie Anne bewoog altijd. 's Avonds laat reed ze in de chique gelegenheidslimousine mee naar ons huis

in Bussum en liep verdwaasd door de kamers. Ik zag het huis door haar ogen: alles aan kant, maar vuiler, doodser, alsof er niet in werd gewoond. Ze gaf me een lange kus en verdween in de kamer van Lisa, onze dochter. En ik kon deze nacht niet alleen in ons grote, gezamenlijke bed liggen en nam de kamer van Robje, onze zoon.

De volgende morgen sprak ze niet over terugkomen en ik was bang om er naar te vragen. Met pensioen ontdek je nieuwe dingen over jezelf. Ik trad altijd vol lef op voor mijn klanten, als het nodig was ging ik tegen ze in. Ik speelde een grote, dure jongen. Met wat overgewicht, maar mooi in het pak en een beetje brutaal. Maar mijn vrouw vragen om bij me te komen wonen durfde ik niet.

Vandaag had ik opnieuw zo'n duur pak aangetrokken, het zat me na vier maanden pensioen te ruim. Al duurde de derde fase van mijn leven nog veertig jaar, ik zou het met die kast vol kleren wel uitzingen.

Zo jeugdig mogelijk liep ik op de hekjes af, op weg naar Tineke, mijn vroegere secretaresse, om een vraag over een oude declaratie op te lossen. Ik hield mijn oude pasje tegen de scanner naast het linkerhekje. Zonder morren schoof het opzij. De vrouw achter me liep met me mee. Uit gewoonte keek ik om. Kende ik haar? Ik dacht van niet. Ze stak haar linkerhand op naar de balie. Haar computertas bleef keurig op haar schouder hangen. In de andere hand droeg ze een zware dossiertas waaraan een badge zwaaide. Op accountantskantoren zijn tassen vol dossiers van klanten zo gewoon als de kletspraatjes bij de koffiemachine. De geüniformeerde receptioniste zwaaide terug.

In de hal was het druk. Goedgeklede dertigers liepen langs met een rustige haast, zich bewust van rol en functie. Ze staken hun hand op zonder naar me toe te komen. Op rozerode leren sofa's zaten de bezoekers tot iemand ze ophaalde, drie heren en twee dames in druk gesprek. Ik kende ze niet. Hier konden mijn oude klanten zitten. Ze kwamen niet meer voor mij.

De dame met de computer en de zware tas liep met mij de lift in. Ze keek me vriendelijk aan. Iedereen zet zijn zware tassen in de lift op de grond of balanceert ze op een richel in de wand. Zij niet, ze bleef ze dragen. Ik schatte haar een jaar of tien jonger dan ik was, haar leeftijd had nog maar weinig van haar meisjesachtigheid weggenomen. Ze was slank en geurde naar lavendel. Donkere ogen en lang, grijzend haar in een laaghangende knot. Een mooie mond, het begin van een glimlach. Toch was er iets dat niet klopte. Haar kleding. De cape van Chanel? Te chique. En dat over een met grove steken gebreid vest. Wie breide er nog thuis? En de schoenen? Plat, stevig. Niet de hooggehakte die ik op kantoor gewend was.

Op de dertiende verdieping stapten we uit en liepen op mijn pasje door de beveiligde grote deuren links de gang in die naar mijn oude kamer en mijn

secretaresse leidde. Het plafond van de gang bestond uit geluidwerende tegels, de wanden waren van een schuimige kunststof, licht en vrolijk. Roze vloerbedekking. Om de paar meter deuren naar kamers, ik hoorde gelach, het geluid van computers en printers. Harde stemmen van mensen aan de telefoon. In een opwelling opende ik de deur van een partnerkamer waar een van mijn oude vrienden huisde. De kamer was donker, hij was er niet. De dame liep met stevige stappen verder de gang in. Ik trok de deur weer dicht en liep achter haar aan. Had ik haar moeten aanspreken en vragen wie of wat ze zocht?

Ze stopte bij een vergaderzaal, zette haar tassen neer en klopte met haar linkerhand op de deur. Haar andere hand greep in de dossiertas. Ze haalde er een pistool uit en richtte het op mijn navel. Ik wist wat me te doen stond: mijn handen gingen de lucht in.

‘Naar binnen,’ zei ze vriendelijk.

‘Niet schieten,’ zei ik en greep met mijn rechterhand naar de deurknop terwijl ik mijn linkerhand omhoog hield. Verderop in de gang klonken stemmen, maar ik zag niemand. Ik stapte de kamer in. Er was een vergadering aan de gang. Vijf mannen en een vrouw keken verstoord op van een enorme tafel van blank hout en verkrampten toen de vrouw met het pistool achter me de kamer binnenkwam. Achter hen gaven de ramen uitzicht op een kantoortoren in aanbouw. Uit de donkergrijze lucht viel regen. Aan de muur hing een modern, getekend portret van koningin Beatrix.

Ze kwamen allemaal uit de bankenpraktijk. Twee ervan, Kaylene en Karel, waren partners. De vier niet-partners leken klonen van elkaar, jong, een donker pak aan dat paste bij een veel oudere heer, een wit overhemd, een kleurige das. Hun jasjes hingen over de rugleuningen van de donkerrode, leren stoelen. Alle vier lang en slank, een stapel papier voor zich, er naast een blackberry en een paar pennen.

Op tafel stonden kopjes, glazen en schotels met verpakte koekjes. Een klant betaalde 1.500 euro per uur voor zo’n bijeenkomst.

Kaylene, net boven de veertig, was een van de twee vrouwelijke partners van P&D. Ze sprong op en zei: ‘Verdomme’. Het pistool zwaaide naar Kaylene. De mannen keken er naar, verstijfd van angst.

‘Allemaal staan, handen in de lucht, ik moet ze kunnen zien,’ zei de mevrouw met het pistool. ‘Loop naar die kant van de tafel.’ Ze maakte een beweging naar de ramen. ‘En ga op een stoel staan. Meteen.’

Een halve minuut later stonden er vijf mannen en een vrouw te wiebelen op de zachte zittingen. Achter hen sloeg de regen tegen de ramen in een plotselinge vlaag. Kaylene’s ogen kookten van woede. Haar toch al korte rok was bij het klimmen op de stoel omhoog gekropen. Ze probeerde de stof naar beneden te strijken.

‘Laat dat,’ zei de mevrouw met het pistool. Zes paar handen wezen omhoog alsof ze moesten voorkomen dat het plafond naar beneden kwam. Nu vielen de verschillen tussen de vier klonen in het oog. Eén had een donkere, met crème opgesteven haardos. De tweede was rossig en trok een mondhoek naar beneden. De derde had een bril en een kalende kruin, de vierde had gemillimeterd haar. Op de linkerkant van zijn hoofd zat een bobbel.

Ik stond op twee meter naast de dame en wachtte af. Het leek alsof ik bij haar hoorde. Op kantoor stond ik erom bekend, dat als de druk maar hoog genoeg steeg, ik steeds rustiger werd. Het was alsof er dan een leegte ontstond en het heelal samenbalde in een gloeiende punt. Dan wist ik vanzelf wat me te doen stond, deed een stap naar voren en zei wat er moest gebeuren. Ik keek nu rustig naar die zes mensen met hun handen bij het plafond en liet het over me heen komen. Het beste moment om in actie te komen zou ik herkennen zodra het er was.

De mevrouw met het pistool was nog rustiger. Ze zwaaide de loop naar mij.

‘U bent....?’

‘Rob van Dam.’

Ze bleef me aankijken.

‘Oud-partner van deze firma,’ zei ik, hopend dat als ze wat tegen de firma had ze dat niet tegen oud-partners zou hebben.

‘U bent een vriendelijke, oude man,’ zei ze.

Vriendelijk, jawel, maar oud?

‘Haalt u mijn tassen van de gang,’ zei ze. Ik speelde nu de onderschatte oude man. Het pistool hield ze op me gericht. Ik hoopte dat mijn oud-collega’s stil op hun stoelen zouden blijven staan. Op de gang was niemand. De gewoonlijk zo drukke wandelgangen waren verlaten.

‘Doe de deur op slot,’ zei ze toen ik weer binnenstond. Ik draaide de sleutel om. Ze trok haar natte Chanel cape uit en liet hem in een hoek van de kamer op de grond glijden.

‘En zet de tafel tegen de deur.’ De zware tafel was te groot voor me. ‘Jij,’ ze wees met haar pistool de gemillimeterde aan. Hij sprong van zijn stoel af en hielp me. Daarna rende hij terug en klom er weer op.

‘Kijkt u eens, mevrouw, waar bent u mee bezig?’ Een stem van het plafond. Karel van Doorn. Een *powerhouse*: twintig man aan het werk, die samen 30.000 declarabele uren maakten, 180 euro per uur, is vijf en een half miljoen euro omzet per jaar. Kosten van die twintig man en de organisatie om ze heen maximaal vier miljoen. Winst anderhalf miljoen. Voor Karel? Nee. Hij kreeg er zelf maar de helft van, en de rest werd verdeeld over partners die minder omzet maakten. Hij was er al

jaren nijdig over. Het gaf hem het recht om altijd en overal een grote mond op te zetten.

De dame zwaaide het pistool naar hem toe en vuurde. De knal was enorm, ik hoorde niets meer. De kogel schroefde zijn haar en in Karels grijze, scherp geplooid broek verscheen een donkere, natte plek.

Er veranderde iets in de kamer. De dame hoefde niet meer uit te leggen dat ze zou schieten. Moest ik voor een oplossing zorgen? Ik keek wel uit. Een verlamme gedachte: dat ik misschien gauw zou sterven. Beng, wat pijn, uit. Alles opgelost. Zonder dat ik wist hoe het verder zou gaan met Marie Anne, Robje en Lisa. Het zou nog erger zijn als ik, al in het helle licht van de tunnel, hun toekomst kon zien en ze niet kon waarschuwen. Ik was verbaasd dat onder de dreiging van een pistool, een doodsbericht uit een diep, klein gaatje, mijn gedachten zo rond konden fladderen. Ik wilde het pistool bij de loop pakken en uit haar handen wringen.

Het schot door het haar van Karel was een *statement* dat het hele kantoor uit zijn lenteslaap moest hebben gehaald. Dat was de bedoeling ook, anders had de vrouw wel een geluiddemper gekocht. Zo nu en dan probeerde iemand de deur van onze zaal te openen. Eén van die gekken bleef wel een minuut rammelen. De telefoon begon indringend te zoemen, we keken er allemaal naar tot hij stopte.

De dame keek me vriendelijk aan. ‘In die tas daar zit touw. Bind ze één voor één in hun stoel vast.’

Ik graaide in de tas en trok er einden oranje plastic koord uit, goedkoop, maar stevig genoeg.

Ze stapten één voor één van hun stoel en gingen zitten. Eerst bond ik hun polsen achter hun rug. Daarna sloeg ik het touw rond hun middel achterlangs om de rugleuning en de zitting. Knopen waar ze niet bij konden komen. Ze konden hoogstens gekromd door de kamer schuifelen, als kevers, stoel op hun rug.

De meeste moeite had ik met Kaylene. Ze was aantrekkelijk, haar trotse borsten gingen met haar ademhaling op en neer. Haar privéleven was geheim, niemand wist of ze een vriend had. Haar ogen hadden iets ongetemds over zich waardoor de mannelijke partners haar als een uitdaging zagen en bij iedere vergadering als roofdieren om haar heen draaiden. Kaylene liet ze dichterbij komen totdat ze op een glazen schild leken te stuiten. Het wond iedereen geweldig op. Mij ook. Dat gaat niet over als je met pensioen gaat. Haar boeien trok ik losjes aan.

De dame zag het onmiddellijk. ‘Strakker!’ zei ze. Ik verbeeldde me dat haar vinger steviger om de trekker zat. Ik trok het touw strakker en Kaylene keek me verwijtend aan. Ik zag dat ze haar eigen reusachtige koffiemok mee naar de vergadering had genomen, met I amsterdam erop. Ze ‘deed’ Amsterdam Financial Center, een club

die Amsterdam op één lijn wilde krijgen met Londen en Frankfurt. De mok zat half vol pikzwart vocht.

De dame keek de kring rond en wachtte geduldig tot ik klaar was. Dat achter de deur de stormtroepen samentrokken leek haar niets te kunnen schelen. Of misschien wist het kantoor toch nog van niets? Of hielden ze zich muissstil?

Ik keek haar hulpeloos aan. Ik had de anderen geboeid, was haar vaste knechtje geworden en liep als enige van de gijzelaars nog vrij rond. Nog even en ze zou me vragen om voor iedereen koffie in te schenken uit de grote kannen die in het midden van de tafel stonden.

‘Doe de gordijnen dicht,’ zei ze. Kon een ladderwagen van de brandweer bij de dertiende verdieping komen? Of de bakjes van boven die de glazenwassers gebruikten? Ik deed de gordijnen dicht en liet de zonwering zakken. Het regende nog steeds. Ik zag twee politieauto’s met zwaailichten van links komen. De sirenes kwamen van beide kanten de straat in. Ik dacht dat ik in de verte een helikopter hoorde. Groot materieel en een overmaat aan manschappen, stelde ik me voor. Waar waren ze? Of zaten we in een kleine cocon, ver weg? Verloren alsof we op een ruimtereis het contact met het vluchtcentrum kwijt waren?

‘De politie komt eraan,’ zei ik zacht.

De dame met het pistool bleef rustig links van de deur staan. Karel van Doorn draaide krampachtig met zijn polsen om op zijn horloge te kunnen kijken. Ik wist zo wel dat we hier nu precies 22 minuten binnen waren. Was dit het laatste moment in een boze droom, of het begin van een nachtmerrie die nog veel erger zou worden? Niemand wil dood, maar gewoonlijk denk je daar niet aan. En dan steekt er een keurige dame een pistool naar je toe en opeens weet je: ‘ik wil niet dood.’

Ze vroeg ons allemaal wie we waren, wat voor werk we deden op kantoor en hoeveel we verdienden. Toen Karel zei dat hij zeven ton verdiende keek ze hem zo verwijtend aan dat hij er uit zichzelf aan toevoegde dat het misschien een beetje veel was. De vier jongeren zaten op een achtste deel daarvan. Ze wisten natuurlijk wel dat partners veel verdienden, maar nu ze het hardop hoorden leken ze toch te schrikken. De tijd liep verder. Nu het zo persoonlijk werd leek de sfeer te ontspannen.

‘Waarom doet u dit?’ vroeg ik. Het klonk minder stevig dan ik had gewild.

Ze antwoordde niet, maar gaf een nieuwe opdracht: ‘U belt naar Pier Greve en zegt hem hier te komen. Ik weet dat hij op kantoor is.’

Pier Greve. Joviaal, met een grote kuif blond haar. Een van mijn vrienden, een vroegere leerling. We gingen nu al een maand of vier ‘binnenkort even lunchen om

bij te praten.’ Een knappe jongen van veertig. Ik drukte het nummer van Pier in. Hij nam vrolijk de telefoon op en vroeg meteen of mijn pensioen me beviel. Hij klonk jaloers. Niet zo gek: Pier was nu de partner van de banken met de miljardenverliezen, de kredietcrisis had de beurskoersen onderuitgehaald. Al zijn klanten barstten van de problemen. Accountants vinden dat meestal prima, ze leven van de problemen van anderen. Maar het was heel hard werken en je wist in deze tijd niet zeker of je klant lang genoeg zou overleven om daar de rekening voor te betalen. Ik voelde me omgekeerd ook jaloers op hem: nu het gebeurde was ik er niet meer bij en hij wel.

Ik onderbrak hem. ‘Pier, ik zit hier in vergaderkamer 1312, dertiende verdieping. Er is een dame hier. Ze wil dat je komt.’ Opeens werd ik dapper. ‘Kom niet, Pier, ze heeft een pistool!’

De dame schoot. Ik schrok zo dat ik door mijn benen zakte. In mijn broekspijpen zaten schroevivlekken. Ze had tussen mijn benen door geschoten, vlak onder mijn ballen. Ik zat op de grond. Over de binnenkant van mijn dijen liepen brandende strepen. Ik kreeg geen lucht en mijn oren suisden. Toch kwam ik overeind. Karel had in zijn broek geplast, ik niet.

Vier minuten later werd er aan de deur geklopt. De dame zwaaide met het pistool. Ik schoof wijdbeens de tafel weg, deed de deur van het slot en opende hem op een kier. Eerlijk gezegd had ik op een stevige politieman gerekend, een karateaar, die met een stalen gezicht zou beweren dat hij Pier Greve was. En op een gang vol mensen. De gang was leeg.

Ik liet een grauwe Pier de kamer binnen. Zijn goudgele haar stond overeind als graan op het land. Hij was veranderd in de laatste vier maanden: aan de voorkant waren er diepe inhammen in het korenveld alsof de oogstmachine halverwege was gestopt. Ik draaide de deur op slot en schoof met moeite de tafel terug.

‘Dag Pier!’ Natuurlijk, ze kende hem al, een politieman had haar niet voor de gek kunnen houden. Pier ging naast de anderen op een stoel zitten.

‘Mevrouw Kranendonk,’ steunde hij.

‘Bind hem,’ zei mevrouw K. De dame had een naam gekregen, in de krant zou ze K. gaan heten.

Ik boog me over hem heen. Pier rilde. ‘Rechterzak,’ fluisterde hij. Ik voelde en sloot mijn vingers om een uitgekapt Zwitsers zakmes. Was er in heel P&D niets beters te vinden? Mevrouw K. stond als een dompteur voor zeven personen, vastgebonden op een stoel, met hun rug naar de wand met de ramen, onder het licht van de verchromde design lampen waar de tafel onder hoorde. Ze zei me, dat ik naast de anderen moest gaan staan. Ik, ongeboeid en met een Zwitsers zakmes

verstopt in mijn hand, kon een sprong nemen, op leven en dood. En ik deed het niet. Ik deed gewoon wat me gevraagd werd.

Pier keek de dame vrijmoedig aan. ‘Mevrouw Kranendonk. Wat kan ik voor u doen?’

Goed zo, dialoog, tijd winnen.

Mevrouw K. legde een dunne map op tafel. Ik lette op het geluid achter de deur. Daar moest nu toch wel een peloton grote kerels staan, in het zwart, met kogelvrije vesten. Ik hoorde niets.

Ze schoot drie keer. Rond het hoofd van Pier verscheen een driehoek van gaatjes in de wand. ‘Risico, rendement, vermogen. Drie hoeken. De risicodriehoek.’

De schoten klonken dof, ver weg. In mijn oren suisde het, ze waren nog niet hersteld van de vorige knallen. Ik had de driehoek zowat een jaar geleden zelf gebruikt om Marie Anne te overtuigen dat ze haar spaargeld niet bij Icesave moest zetten. ‘Voor niets gaat de zon op. Als je ergens meer rente krijgt, dan zit er ook meer risico aan. Wil je dat?’ Mevrouw K. keek Pier aan. ‘Jij hebt me gezegd dat ik asset backed obligaties moest kopen. Dit kunt u rustig doen, zei je.’

‘Dat zei ik niet, dat zei de man van de bank.’ De kuif van Pier was nu nat en plat, de halmen waren gestreken als onder een regenbui en zijn gezicht was nog grauwer geworden. Knap dat hij iets terug wist te zeggen.

‘Je zat erbij, Pier, en knikte.’

Raar dat ze hem bij zijn voornaam noemde. Net iets voor Pier die zich door Jan en Alleman met je en jij liet aanspreken. Ik vroeg me af hoeveel kogels er in een pistool zaten. Hoeveel had ze er nog over? Antwoord: altijd genoeg voor jou. Al die tijd deed ik niets.

De telefoon ging keihard over. ‘Op de speaker,’ zei mevrouw K. tegen me. Tegelijkertijd pakte ze met haar linkerhand een tweede pistool uit haar tas.

Een mannenstem zei: ‘Hoe is het daar bij jullie?’

‘We worden gegijzeld,’ zei ik, ‘door mevrouw Kranendonk.’

‘Kan ze aan de lijn komen?’

‘Ik hoor u,’ zei ze.

‘Mevrouw Kranendonk. Kunnen we iets voor u doen, heeft u iets nodig?’

‘Nee.’ Ze beduidde dat ik af kon drukken en toen ik dat niet snel genoeg deed, bewoog ze het pistool.

Er viel een ongemakkelijke stilte. Waar wachtte ze op? Wist ze zelf wel hoe het verder moest? Ik keek de kamer rond. Tussen mijn benen schroeyden vuurstralen, ik wilde dat ik er iets kouds op kon leggen. Een paar gijzelaars hadden hun ogen

gesloten. De airconditioning zoemde als altijd. Er viel een streep licht langs het gordijn in een hoek. Ik wist dat ik een gesprek met haar moest beginnen. Contact leggen, een persoonlijke band bouwen. Misschien kon ik haar dan overhalen ons te laten gaan. Ik kon niets anders bedenken dan ‘Waarom?’

Voor ze kon reageren ging de telefoon opnieuw. Tegelijkertijd viel het licht uit. Pier liet zich met stoel en al achterover vallen, de deur sprong open en er scheen fel licht naar binnen. Ik vloog verblind met uitgekapt zakmes op de schaduw van mevrouw K. af. Het pistool knalde drie keer. Bloed spatte over me heen, ik moest geraakt zijn, maar had geen idee waar. Ik viel. Een oneindig moment later kwam als eerste een politieagent door de deur, die meteen op mij afliep. Ik worstelde om overeind te komen, maar hij hield me tegen.

Het hoofd van mevrouw Kranendonk lag in stukjes over me heen.

Ik zei dat er met mij niets aan de hand was en een vrouwelijke agent hielp me overeind. De andere gijzelaars zaten met bleke, vertrokken gezichten in hun stoelen. Nadat een agent ze had bevrijd van hun oranje boeien, stoven ze in paniek langs me heen de kamer uit, ik kreeg een elleboogstoot van Karel. Langzaam kwam het geluid terug, een doordringend krijsen. Ik pakte het dossier van mevrouw Kranendonk weg alsof het van mezelf was, klemde het tegen me aan en liet me naar de gang brengen. Het wemelde er van de agenten in kogelvrije vesten, buiten rommelde de helikopter, de Staat trok groots van leer. Ik werd naar een grote, lichte zaal gebracht, we vergaderden er soms met veertig partners. Mijn vroegere secretaresse Tineke, een flinke dame van een jaar of veertig, stak haar armen naar me uit en drukte me tegen zich aan. Ze liet me los en keek verschrikt naar het bloed op haar jurk.

‘Van mevrouw Kranendonk,’ zei ik.

Ze knikte.

‘Doe iets voor me. Nu. Kopieer dit dossier en leg het terug.’ Ik had natuurlijk kunnen weten dat het terugleggen niet zou lukken, de moordkamer was intussen voor gewone burgers gesloten. Tineke zou het wel regelen.

Ik telde wie er waren. De vier jongens zag ik. Kaylene was er. Karel van Doorn ook. Pier Greve zag ik nergens. Kaylene hilde hysterisch. Een verpleger in het groen had een arm om haar heen. Ik liep er heen, nam haar over en fluisterde woordjes in haar zachte haar. Ze kreeg een spuitje en werd rustiger.

Ik keek opnieuw de zaal rond. Pier, waar ben je? Kaylene zat rustig in haar stoel. Ik stond op en liet haar zitten. Op de gang heerste orde. Ik zag Marco Kachel, de voorzitter van P&D. Hij sprak met een man in een lange, camelkleurige jas, die zo nu en dan met een merkwaardig schrille stem iets riep naar de mensen om hem heen.

Tegen mij schreeuwde de man dat ik terug moest, de kamer in. De agente die me overeind had geholpen pakte me stevig bij mijn arm en trok me terug. Ik vocht gillend om los te komen. ‘Pier Greve, waar is Pier?’ schreeuwde ik in haar gezicht. Ze hoefde het niet te vertellen. Hij werd op een brancard de kamer uit gedragen. Doodsbleek, aan het infuus, overal flessen, een team van ambulance-artsen in het groen. Hij leefde nog.

In de grote, lichte zaal was het een chaos, er liepen te veel mensen. Koffiemeisjes duwden een kar vol kopjes, ingepakte koekjes en kannen koffie naar binnen. Marco Kachel gaf me een hand. Iedereen feliciteerde me met mijn aanval. Zwitsers zakmes tegen een pistool. De man in de camelkleurige jas schreeuwde woedend tegen een man in een donker pak die met een sigaret speelde, dat het amateuristisch gedrag was, dapper, maar vooral dom en gevaarlijk. En niet afgesproken.

Ik zat op een stoel. Iemand gaf me een kop koffie. Ik begreep dat mevrouw K. eerst Pier door zijn voeten had geschoten en daarna beide pistolen tegelijk in haar mond had afgevuurd. Steeds weer voelde ik de weerstand van haar gebreide vest en hoe onverwacht gemakkelijk het daarna ging. Ik had met alle kracht op haar rechterarm gemikt om een van de pistolen uit te schakelen, maar haar zij geraakt. Was haar hoofd op dat moment nog heel? Had ik mijn blad van zes centimeter in een levend wezen gestoken of in een lijk?

Een verpleegster duwde me op een brancard en nam mijn bloeddruk op. Ze was bereid me te zeggen hoe het erbij stond: bloeddruk redelijk, pols veel te hoog. In de ziekenauto begon ze het bloed van me af te vegen. Er zaten botsplinters in. Met het bloed weg bleek ik toch nog gewond: ik had mezelf een jaap over mijn vingers gegeven.

In het ziekenhuis mocht ik onder de douche, ik waste me drie, vier, zeven keer. Iemand had het over een aidstest. Mijn vroegere secretaresse haalde thuis schone kleren op. Ik trok ze aan en zei een paar keer tegen mezelf dat ik leefde. En de geluiden kwamen terug.

Het bed achter me was leeg. De politieman in de camelkleurige jas kwam de kleine ziekenhuiskamer binnen en begon met zijn akelige stem vragen te stellen. Hij had een dame bij zich die aantekeningen maakte. Vragen zijn goed om iemand op weg te helpen, maar niet als ze steeds de stroom in je hoofd onderbreken. Ik vroeg of ik gewoon mijn verhaal mocht doen. Hij kon daarna altijd nog vragen stellen. Aan het eind van het gesprek vroeg hij me om mijn autosleutels en ik gaf ze nog af ook, zonder verbazing.

Ze brachten me naar huis in een politieauto. ’s Avonds kwam Tineke met het

afschrijf van het dossier en maakte koffie voor me, terwijl ik trillend en door en door koud voor de televisie zat. Met stijf gebalde vuisten keek ik naar het bericht, dat mevrouw K. 's ochtends vroeg haar adviseur van de AB Bank, Martin van Beuzekom, op het moment dat hij voor zijn huis in zijn Lexus wilde stappen, had doodgeschoten. Daarna was ze op de fiets naar P&D gereden. Toen mevrouw K. achter me het kantoor binnenstapte, keurig, vriendelijk, fris, nat van de regen, had ze net de vader van twee kleine kinderen vermoord.

Ik wilde niet slapen, ik moest de werkelijkheid begrijpen voordat ik eruit kon stappen. In mijn hoofd telde ik de achterblijvers. De vrouw van Van Beuzekom. De koningin. De familie van Karst Tates. Die van mevrouw Kranendonk. Een verbond van slapelozen. Ik wachtte.

Om elf uur hield ik het niet meer uit en belde Marie Anne. Ze nam niet op. Ik sprak de boodschap in dat als ze P&D in het nieuws had gezien, ze zich geen zorgen hoefde te maken.

Zaterdag

Nieuws uit de krant van zaterdag 2 mei 2009

Asset backed obligaties kansrijk

AMSTERDAM, 2 MEI. Vandaag heeft AB Bank de kwartaalrapportage gepubliceerd over de door haar uitgegeven asset backed obligaties. Deze stonden in februari op hun dieptepunt met een koers van 15%. Sindsdien loopt de koers langzaam weer op. Bekend is dat de hoofdsom op deze obligaties niet wordt uitbetaald als het aantal wanbetalers onder de bedrijven aan wie geld is geleend boven een vooraf bepaald getal komt. In 2008 waren er inderdaad wanbetalers, waaronder de bekende Amerikaanse financiële instellingen Lehman Brothers, Fannie May en Freddy Mac. En ook over de eerste maanden van 2009 rapporteert de bank een paar nieuwe flops. Maar beleggers mogen nog steeds een volledige uitbetaling verwachten. Wat bepaalt dan de lage koers? Dat is niet meer dan het gebrek aan markt, zegt AB Bank. Kopers zijn schichtig. Het risico is ondoorzichtig. Geurt Brandsma, de financiële topman van de bank, wil zich er niet over uitspreken, maar wij vinden dat er een behoorlijke kans is dat deze producten verder in koers zullen stijgen. Beleggers die nu instappen hebben een prachtige mogelijkheid om hun inleg te verdubbelen of te verdrievoudigen. Maar het risico blijft groot!

Dood is dood. Ik herinnerde me haar ogen en het zachte vlees waar het mes in ging. Ik probeerde steeds weer alles in volgorde te zetten, al liet mijn geheugen me in de steek. Ze had zo dichtbij gestaan.

Ik stapte de tuin in. Het was opnieuw een koude ochtend. De waterige zon stond laag en gaf nog weinig warmte. Een kloostertuin, afgesloten, en met een rondlopend bakstenen pad. Ik wilde de spanning van de vorige dag terugbrengen tot de beweging van een bloeiende sering in de wind, vrede vinden in wieden en knippen, werk dat op het oog niets betekent en toch verbonden is met het eeuwige leven. Zo moest de dag beginnen. In de tuin. Het maakte niet meer uit dat ik beroerd had geslapen. De natuur trekt zich niets aan van doden en gewonden. Iedere dag gaat de zon op en veegt de ochtendlucht schoon van de resten van het vorige etmaal. Als een Japanse zenmeester boog ik me over de op het punt van uitkomen staande rododendrons en haalde een enkele op de grond gevallen knop weg.

Behalve dan dat het niet werkte. Ik had het gevoel dat ik breekbaar was als een kopje dat elk moment in scherven kon vallen. De vergaderzaal zat om me heen, er

vielen steeds schoten die ik niet af kon schudden. Tussen mijn benen schroeyden de striemen. Er zat zalf en verband op, ik liep wijdbeens. In mijn oren gilde het nog steeds. Op mijn eigen terras.

Ik had de tuin dit voorjaar opnieuw laten aanleggen. Natuurlijk had ik me voorgenomen het allemaal zelf te doen. Ik had iemand gebeld om een beplantingsschema voor me te maken en haar aanbod aangenomen om een hovenier in te schakelen. Schaamteloos strepte ik het van mijn 'te doen' lijstje. Ik liep naar de achterkant en keek over het hek in de buurtuin. De buurman zat op zijn hurken bij zijn vijver en keek in het water. Hij was weer ouder geworden, sinds eergisteren. Zijn wangen zakten uit. Twintig jaar lang hadden we nauwelijks iets tegen elkaar gezegd, maar de nieuwe tuin had ons in contact gebracht. Hij keek niet op of om, zelfs niet toen ik een kleine groet riep, meer om mezelf te bewijzen dat ik er nog was dan om hem een fijne dag te wensen. Ik liet het maar zo en liep terug naar het terras.

De zenmeester is zich bewust van wat er allemaal gedaan moet worden en tegelijk beseft hij dat er morgen nog een dag komt, en daarna weer één. Hij loopt zijn tuin uit en laat het onkruid staan tot morgen. Weten dat er iets moet en het dan toch niet doen, ook dat was nieuw. Het inzicht dat moeten even vluchtig is als een rimpeling in een plas water, en even eeuwig als de schittering van de zon die de plas in duizend stukken breekt.

Ik liep naar binnen en dacht aan Pier Greve. De kans dat je iemand moet adviseren die goed met een pistool overweg kan is klein. Pier had die pech gehad. Ik had gisteravond het ziekenhuis gebeld. Ze waren tevreden. Vier uur lang hadden ze gepuzzeld om de brokjes van zijn voeten in de gaten te passen. Ik belde opnieuw. Het ging hem goed, maar ik kon hem niet aan de lijn krijgen.

Terwijl ik kleine slokjes espresso dronk dacht ik aan mevrouw K. Ze loste haar probleem op met een pistool, gewoon omdat ze er mee overweg kon. Maar wat loste ze op? Mevrouw K. wist precies wat ze wilde doen en deed het. Als ze van plan was geweest ons dood te schieten, had ze dat gedaan. Als ze alleen Pier ongemerkt had willen neerknallen, had ze een geluiddemper gekocht en zich op het afgesproken tijdstip op zijn kamer gemeld. Waarom had ze gekozen voor publiek bij haar zelfmoord?

Ovidius schreef een verhaal over een vrouw die merkt dat ze in een lotusboom verandert. Haar voeten raken vast in de aarde, haar enkels en dijen krijgen een zachte bast, en als ze in haar lange haar grijpt, trekt ze uit de twijgen zachte, groene bladeren los. Ik stelde me voor dat mevrouw K. net zo was veranderd, van een zachtaardig, lief wezen in een wrekende godin. Ze was er verbaasd over, greep in de twijgen en het was niet anders. Wat ze deed sprak voor haar vanzelf. Ook een gek

kan een goede aanleiding hebben, al is de daad zelf krankzinnig. Ik had gisteren haar dossier laten kopiëren omdat ik haar wilde begrijpen.

Ik zat in een leeg huis, had alle tijd en kwam nergens toe. Het was of ik nergens bij hoorde. Had ik me ooit zo moe en lusteloos gevoeld? Ja. Heel vroeger, ik was zestien. Marie Anne was met haar ouders vrolijk voor zes weken naar het zuidwesten van Amerika vertrokken.

Het leek erop dat ik eerst nog klaar moest komen met wat me gisteren was overkomen. Een krachtig opgedrongen bijstelling van mijn begrip van de werkelijkheid. Het rijtje mannen en één vrouw zaten achter de tafel als blikken poppetjes in een schiettent. Ik zag Pier vallen en vroeg me af hoe vaak ik het nog moest zien. Ik wist dat ik het in werkelijkheid niet gezien kon hebben: ik stak en keek naar mevrouw K.

De zon had doorgezet. Ik liep de tuin uit en pakte de zwarte idWorx Racing Rohler uit de garage. Uitdagend windje en heerlijke zon. Fietsen was een middel om in de onmiddellijke werkelijkheid te komen. Alleen het fietspad, de zon en de beweging deden er nog toe. Niet dat ik niet nadacht, de gedachten kwamen van alle kanten. Maar het was gemakkelijker om met ze om te gaan nu ze er even niet toe deden. Ik fietste zo'n beetje naar het noordwesten, in de richting van de kerktoren van Naarden, rustig tempo, geest alert, en verbaasde me over de volle straten.

Om zes uur zette ik de televisie aan voor het journaal. Kaylene stond voor het kantoor van P&D en keek met toegeknepen ogen tegen de zon in. 'Die mevrouw was zo ijzig kalm, ze stond daar en keek ons aan. Ze schoot rustig. Eerst mijn collega, zijn voeten staken in de lucht en ze schoot erdoorheen. En toen zichzelf. Vastbesloten.'

'Hoe hebt u vannacht geslapen?' vroeg de interviewster, een wat pinnige blondine in een effen rood mantelpakje.

'Ging wel, maar ik zag steeds hoe zij dat pistool in haar mond stak, een vuurwerk van bloed... .' Kaylene draaide haar hoofd weg van de camera. 'Nu ophouden, meid, ik heb er geen zin meer in.'

Kaylene liep weg, haar hardos wipte op in de wind die langs het gebouw naar beneden viel. De camera zakte en volgde haar benen, stap voor stap, de stoep op, naar de ingang van het kantoor, waar ze op zaterdag de verloren uren van gisteren ging inhalen.

Het beeld ging over naar een kaal zaaltje met een vrouwelijke politiewoordvoerder. Ze wiebelde van het ene been op het andere en zei dat er nog niets bekend was over het motief van de dader. Ze was blij dat er geen verdere doden waren gevallen, afgezien van de dader zelf. De politie betreurde het dat ze dat

niet had kunnen voorkomen. Het klonk te opgewekt.

Over naar de deskundige Jansonius in de studio: ‘We zijn een nogal tevreden volkje, beetje zelfingenomen. Gidsland, we zijn toleranter en sommige dingen gebeuren hier eerder dan elders: drugs, homohuwelijk, euthanasie. We denken dat we in het fijnste, meest vrije, vooruitstrevende land van de wereld wonen. Leven en laten leven. En nu dit. Geweld verrast ons steeds weer.’

‘Volkert van der Graaf, Mohammed Bouyeri, Karst Tates, Maaïke Kranendonk, zijn we een volk van moordenaars geworden?’ vroeg de interviewer.

Jansonius sprak met een begrijpende en daardoor slecht bij het onderwerp passende glimlach. Hij streek met zijn vingers over een kleine, spitse baard. Bij het praten wipte naast zijn mondhoek een wratje op en neer. ‘Ze zijn niet met elkaar te vergelijken. Van der Graaf, Bouyeri en Tates zijn wrokkige, fanatieke mannen met een nogal kinderlijke fantasie. En ze hadden het gemunt op mensen die volop in de publiciteit stonden. Pim Fortuyn en vooral Theo van Gogh deden uitspraken die de mensen wel boos móesten maken. Pim en Theo vonden het heerlijk als de camera op ze was gericht, ze waren jaloers als het oog even op iemand anders stond en deden er alles aan om het weer naar zich terug te halen. En hun moordenaars waren weer jaloers op hen.’

‘We hebben nog vijftien seconden.’

‘Deze keer hebben we het over een slachtoffer dat nooit in de publiciteit is geweest, gewoon zijn werk deed. En de dader is een vrouw, geen man, heel bijzonder. Een vrouw, zeg ik, die niet geïsoleerd leefde en voor anderen zorgde, en over wie nog geen enkele aanwijzing voor fanatisme naar boven is gekomen, ze... .’

‘We moeten helaas afsluiten, professor, dank u dat u hier op zo’n korte termijn naar toe wilde komen.’

Kwart over zes. Marie Anne had niet gebeld. Voor de meesten van ons ging het geregelde leventje gewoon verder.

De avond begon op een up note: de kinderen belden allebei. Ze hadden P&D op de televisie gezien en zich geen van tweeën gerealiseerd dat ik een van de gegijzelden was. Robje zei: ‘Ik had het kunnen weten, natuurlijk zat jij er middenin.’ Lisa zei: ‘Ik kom eraan.’

Het zou ten minste twintig minuten duren voor ze er was, maar ik voelde een enorme opluchting bij het vooruitzicht. Ik liep in de keuken op en neer, zette glazen klaar, haalde de kurk uit een fles wijn, en dacht aan het zachte, ranke, verlegen meisje van een jaar of zes, dat vaak uren lief bij me zat terwijl ik de stukken voor kantoor las. Eerst op schoot, dicht tegen me aan, later naast me aan een hoek van

mijn bureau, tekenend of lezend. Ze zei weinig, ging rustig haar weg, terwijl haar broer altijd aanwezig was, lawaaiig, met ledematen die overal tegenop botsten en sporttassen die door het hele huis slingerden. Bij Lisa moest ik altijd oppassen dat ze me niet als een doorzichtig elfje stil voorbij vloog.

Dat was met haar studie veranderd. Ze was vierdejaars rechten, en liet merken dat ze er was. Al dat stille lezen mondde uit in scherpe analyses en een enorme verbeelding. Ze had overal een mening over en uitte die graag. Ze hield van de discussies met haar broer, die eerlijk toegaf dat hij het op argumenten nooit meer van haar won. Dat meisje kwam er nu aan en ik hoopte dat ze voorzichtig zou rijden.

Ze keek me eerst onderzoekend in mijn ogen, pas daarna kreeg ik de omhelzing en de zoenen waar ik recht op had. Ze boog haar hoofd over het verband om mijn versneden vinger en ik kustte haar in het korte blonde haar. Ze schudde haar hoofd toen ik haar vertelde van de aanval met het zakmes. Ik wees haar de gloeiende strepen tussen mijn benen. Ik had mezelf beloofd dat ik geen zelfmedelijden zou hebben. En opeens zat ik toch te janken terwijl die arme Lisa me naar zich toe trok, me over mijn hoofd aaide en fluisterde dat ik lief was.

‘Vertel,’ zei ze. Dat deed ik. Daarna wilde de aankomende juriste het dossier zien dat ik van de tafel had gestolen. Ik had er zelf nog niet in gekeken. Het is een mooi moment voor een vader als zijn prachtige, blonde dochter hem de regie uit handen neemt.

Ze keek me aan. ‘Dat je die map zomaar hebt meegenomen! Moet je jezelf er weer mee bemoeien?’

‘Ze heeft op me geschoten,’ zei ik, ‘dan mag ik toch wel weten waarom?’

Samen lazen we de stukken. Ik verbaasde me over de snelheid waarmee ze er doorheen ging.

Het oudste stuk was een verzoek om toelichting, gedateerd op 8 januari 2009. Mevrouw K. schreef dat de bank haar vier jaar geleden had aangeraden te beleggen in Asset Backed Rentepius Obligaties. Het ging om een miljoen euro. De obligaties waren nu opeens minder dan een kwart daarvan waard en mevrouw K. vroeg hoe dat nou toch kon. 750.000 euro kwijt. ‘Asset backed’ betekende toch dat het uitgeleende geld werd gedekt met bezittingen? Waren die dan zomaar weg? En wat kon ze nu het beste doen?

AB Bank had haar met een brief uitgenodigd voor een gesprek, op 27 januari, ‘zodat we in alle rust de gemaakte keuzes persoonlijk kunnen toelichten. Daarop vooruitlopend willen wij wel vaststellen, dat iedere belegging nu eenmaal risico’s met zich meebrengt.’ Mevrouw K. had er in ronde, kleine letters bijgezet: ‘Het gaat hier nu net om een inkomensvoorziening. Die hoort zo veilig te zijn belegd, dat het

inkomen niet in gevaar komt.’

Ze had er echt werk van gemaakt. Document drie was een lijst met vragen voor het gesprek, op de linkerhelft van het papier. Op de rechterhelft had ze de antwoorden genoteerd. Haar vaste adviseur Frank had zijn baas meegenomen, Martin van Beuzekom. Zijn visitekaartje zat aan het papier gehecht. Ik zag het wazige, met een teelens genomen televisiebeeld weer voor me, Martin half zittend tegen het portier van zijn Lexus.

De eerste vraag van de lijst was waar het verlies vandaan kwam. ‘Door de structuur van het product’, stond erachter. ‘Op de obligaties wordt een hogere rente betaald, vandaar dat ‘rentepus’. De obligaties worden uitgegeven door een speciaal bedrijf op een Engels Kanaaleiland. En dat leent het geld door aan honderd grote, internationale bedrijven. De kans dat die niet terug kunnen betalen was heel klein, maar de kredietcrisis heeft dat veranderd. Nu is die kans groot. Er zijn er al een paar bijna omgevallen. General Motors, Fannie May. De Amerikaanse regering heeft ze gered.’

Lisa was veel verder in het dossier dan ik.

‘Begrijp jij het?’ zei ik. ‘Als er een paar van die honderd bedrijven omvallen, dan is daarmee is toch niet driekwart van de waarde van de belegging verloren?’

‘Tegenover de hoge rente staat een hoger risico,’ zei Lisa, ‘als er meer dan zestien van die honderd grote bedrijven failliet gaan, krijg je toch niets terug. De hoofdsom vervalt aan de bank en die kan daar het verlies van die zestien afdekken op een portefeuille die vijf keer zo groot is. Het is een soort kredietverzekering.’

‘Bij vijftien krijg je alles, bij zestien niets. *Sudden death*,’ concludeerde ik.

De volgende vraag op de lijst van mevrouw K. was, waarom de bank haar niets over dat risico had verteld. ‘Staat in brochure,’ had ze erachter geschreven. Ik keek Lisa aan. Ze zette mijn computer aan en zocht op internet de brochure op in een fractie van de tijd die het mij zou hebben gekost. Ik las over haar schouder mee.

‘Er staat dat het risico vergelijkbaar is met dat op normale obligaties. Niet dat ze met 16 faillissementen alles kwijt is,’ zei ik.

Lisa wees. ‘Je kunt het wel zien aan deze grafiek.’

‘Wie kijkt er nou naar een grafiek,’ zei ik, ‘ze mocht het advies van de bank toch vertrouwen?’

Mijn privé-juriste schudde haar hoofd. ‘Je kunt stellen dat die brochure er is voor mensen die thuis zelf hun beslissing nemen, en niet voor mensen die zich laten voorlichten in een gesprek. Maar de bank heeft vast een paar kleine letters in de beleggingsovereenkomst gezet die aansprakelijkheid voor advies uitsluiten en verwijzen naar de brochure.’

Het papier van mevrouw K. meldde wat ze nu kon doen: eerst een klacht bij de bank, daarop zou ze een formele reactie krijgen, daarna naar de Dienst Klachtenservice van AB Bank, en vervolgens kon ze altijd nog terecht bij de Geschillencommissie Financiële Dienstverlening in Den Haag.

Het gesprek bij de bank had mevrouw K. niet stil gekregen. Een week na haar bezoek aan de bank had ze haar klacht op papier. Ze schreef dat ze het gesprek op prijs had gesteld, maar toch een klacht indiende. Ze verwees naar de beleggingsdoelstelling zoals die met de bank was overeengekomen: ‘het aanhouden van een goed gespreide defensieve portefeuille waarmee de inkomensvoorziening wordt afgedekt’. Dat was misgegaan.

Mevrouw K. stelde dat ‘kredietverzekering’ niet voorkwam in de instrumenten die AB Bank zelf in het beleggingsvoorstel noemde als geschikt voor haar portefeuille. Het was dus niet toegestaan.

‘Die zit, één-nul,’ vond Lisa.

‘Een belegging waar iemand voor zijn inkomen van afhankelijk is, moet onder alle omstandigheden veilig zijn. Nu blijkt dat er maar een kwart over is, is duidelijk dat deze belegging niet in mijn portefeuille thuishoorde.’

‘Twee-nul,’ zei ik.

‘In het gesprek zei u dat ik zelf in de brochures had kunnen lezen hoe het zat, maar dat verweer gaat niet op. U kunt mij moeilijk verwijten dat ik uw advies vertrouwde. Dat advies hoort volledig te zijn, al helemaal omdat ik had gezegd dat ik er geen verstand van heb. U behoort te staan voor uw advies en u kunt geen beroep doen op wat er in afwijking van dat advies in een brochure staat.’

Lisa bladerde in het dossier. ‘Drie-nul?’ vroeg ik.

‘De beleggingsovereenkomst zit er niet bij,’ zei Lisa. ‘De bank zal haar verantwoordelijkheid voor advies uitsluiten, maar het is de vraag of dat ook geldt als het advies verwijtbaar onzorgvuldig is of met opzet onjuist. We tellen het punt. Drie-nul.’

Mevrouw K. kwam terug op een ander punt. Kennelijk had Martin in het gesprek het advies van de bank verdedigd door te zeggen dat de asset backed obligaties een *AAA-rating* hadden gekregen. Mevrouw K. wist wat dat was: een beoordeling van het risico op de beleggingen door een onafhankelijk Amerikaans bureau. *Triple A* betekende dat ze in de hoogste veiligheidsklasse vielen. ‘Maar’, schreef ze, ‘een klant mag verwachten dat AB Bank ook een eigen beeld van de risico’s heeft, zeker nu AB Bank het product zelf heeft uitgegeven. De uitspraak van een bureau is niet meer dan de externe bevestiging van het oordeel van de bank zelf. Op die rating mag ieder ander zich beroepen, maar AB Bank niet.’

‘Die zit. Nummer vier,’ zei Lisa, ‘ik bewonder haar. Moeilijk te pareren.’

Daar deed de bank dan ook geen moeite toe. Martin van Beuzekom had twee maanden nodig voor een heel korte brief, het vijfde document in de map, nog geen bladzijde lang. De eerste helft bestond uit het herhalen van de zaak en de tweede helft uit een herhaling van de standpunten uit het gesprek. ‘Het feit dat beleggingen in waarde kunnen zakken is, hoe vervelend ook, inherent aan beleggen. De risico’s staan duidelijk in het introductiebericht van het betreffende product. Uw verzoek om compensatie wijzen wij dan ook af.’

‘Je moet maar lef hebben,’ zei Lisa. Ze keek me met grote, verontwaardigde ogen aan. Ik voelde het alsof ze mij verwijten maakte, ik had ook tot die wereld behoord.

Mevrouw K. had op de brief gezet: ‘Dat er risico’s zijn weet ik ook wel.’

Ze had zich gerealiseerd dat ze aan het lijntje werd gehouden. Deze brief had Martin ook in tien minuten kunnen schrijven. ‘Daar had de bank twee maanden voor nodig?!?’, stond er in haar ronde handschrift, met potlood in de kantlijn.

‘Martin heeft het hogerop gezocht,’ zei Lisa, ‘daarom duurde het zo lang. Dit is het antwoord van de top van de bank.’

‘Dat begrijp ik,’ zei ik, ‘ze hebben voor twee miljard euro van die dingen uitgegeven. Als ze haar verliezen vergoeden, moeten ze dat voor anderen ook doen. Dat kost ze anderhalf miljard.’

Lisa had intussen het introductiebericht waar de bank naar verwees op internet gevonden. Een document van 141 pagina’s in moeilijk Engels. Dat hadden beleggers moeten lezen? Wij sloegen het maar even over.

Mijn dochter las al in het zesde stuk in het dossier: de klacht bij de Dienst Klachtenservice van AB Bank, 14 april. Niets nieuws.

Document nummer zeven was de bevestiging van die dienst dat ze de klacht had ontvangen en er nog voor bedankte ook. Met de mededeling dat eenvoudige klachten binnen drie maanden werden behandeld, voor moeilijke klachten kon het langer duren.

‘Ze krijgt binnen drie maanden geen antwoord, ze stellen het zo lang mogelijk uit.’ Lisa klonk boos.

Natuurlijk had ze gelijk. Als de bank de claim ernstig nam moesten ze die in de jaarrekening zetten en een verlies van anderhalf miljard over de totale portefeuille nemen, de accountant (wie was dat ook al weer?) zou dat eisen. Dus hielden ze hun hoop hoog en namen de claim nog even niet ernstig. Uitstel, afstel.

We zaten opgewonden tegenover elkaar, ik op de bank, zij in de stoel waarop ze meestal zat toen ze thuis woonde. Ze stond op, schonk wijn bij en vertelde over haar studie. Ik volgde het maar half en ik geloof dat we beiden met ons hoofd nog bij de

asset backed obligaties zaten.

AB Bank. Mijn bank. Een paar maanden geleden had ik een deel van mijn uit P&D vrijgekomen geld in aandelen AB Bank gestoken. Niet alles, een stukje. Tienduizend aandelen, op een koers van 7,8 euro. Omdat ik geloofde in die 3,3 miljard winst over 2008 die Van Gelder in januari had genoemd. Daar zat nu een flinke barst in. En ik had zelf ook een belegging in asset backed obligaties, maar dat vertelde ik Lisa niet. Ik had ook nooit de brochure en het introductiebericht gelezen en stomweg het advies van AB Bank gevolgd. Je vroeg toch om advies om al dat lezen niet te hoeven doen? Wat was ik vreselijk kwaad op die bank.

Om tien uur zetten we de televisie aan. Weer de deskundige, met baard en opwippend wratje, over ons zelfingenomen volkje. En premier Balkenende: ‘Deze moord is in tegenspraak met alles waar we trots op zijn in dit land.’ Ja, ja, dit was de premier die pleitte voor de V.O.C.-mentaliteit. Waarmee we arme jongens in smerige, onveilige schuiten voor jaren de zee opstuurden en de inlanders hun kop afhakten zodra ze in de weg liepen. Ellende voor velen, superwinst voor een paar. Er was in vier eeuwen niets veranderd.

Cohen, de burgemeester van Amsterdam, waar die superwinst langs de grachten stond: ‘De grootste kracht van onze maatschappij is dat tegenstrijdige geloven, belangen en gezichtspunten door onderhandeling bij elkaar worden gebracht. Het enige wat niet onderhandelbaar is, is het gebruik van geweld.’

Henk van Gelder kwam in beeld en werd voorgesteld als bestuursvoorzitter van AB Bank en de hoogste baas van Martin van Beuzekom, die door Maaïke K. was doodgeschoten. Hij stond in een tuin. De camera ging van zijn ogen naar zijn das en zijn manchetknopen. Vergulde euro’s. De eerste vraag van de interviewer ging over zijn hartaanval van een paar maanden geleden. Van Gelder verklaarde dat hij was hersteld. Zijn afscheidstournee langs de buitenlandse kantoren van AB Bank had hij niet kunnen maken. Vooral dat hij Afrika had gemist speet hem. Ik vond dat de zware operatie hem aan was te zien, ondanks de roodbruine bepleistering van de televisiegrimeur. Van Gelder sprak simpele woorden van medeleven. Ik begreep dat hij voor het huis van de dode Martin stond, twee jongetjes in de tuin achter hem keken naar de camera met een handje voor de mond. ‘Het is jammer dat de moordenares zelf uit het leven is opgestapt,’ zei Van Gelder, ‘het was beter geweest als ze had moeten leven met het besef van wat ze heeft aangericht.’

‘Niets over de redenen voor haar kwaadheid,’ zei Lisa, ‘niets over asset backed obligaties. Dat is gek.’

‘We weten het niet zeker,’ zei ik nog. Ze keek me woedend aan.

Morgen zondag. Lisa bleef slapen. Ik hoorde haar nog lang rommelen op haar kamer. In bed dacht ik aan wat ze had gezegd vlak voor ze naar boven ging: 'Jij kunt dit niet over je kant laten gaan.' Ik had haar twijfelend aangekeken. 'Ik wil dat je dit doet.'

Kijk, dat zijn argumenten.

Zondag

Uit de wetenschapsbijlage van de zondagskrant van 3 mei 2009

Hoe we de cowboys in bedwang houden.

Aan de universiteiten van Glasgow en Londen is onderzoek gedaan naar de oorzaken van de grote schandalen van de laatste jaren, zoals Enron, Parmalat en Ahold. Het toont opnieuw aan dat bedrijven graag optimisten aanstellen als manager. Die vinden vaak oplossingen buiten de gebaande paden en hun vertrouwen in de oplossing werkt aanstekelijk. Ze zetten de neuzen één kant op. Maar optimistische managers nemen grotere risico's en blijven dan ook nog eens lang geloof houden in hun oplossingen terwijl de feiten in een andere richting wijzen. Dus sturen ze niet tijdig bij. En als de feiten doordringen liegen en bedriegen ze vanuit het gevoel, dat als ze hun geloofwaardigheid verliezen, alles is verloren. De universiteiten onderzochten ook hoe succesvolle bedrijven erin slagen de overmoed van hun leiders in toom te houden. Antwoord: tegenspel inbouwen. Geen ja-knikkers naast de voorzitter in de Raad van Bestuur. Sterke commissarissen. Goede controle, intern zowel als extern.

Mooi licht. Misschien was dat het laatste wat ze zag. Mooi, helder licht door een regen van gouden druppels. Misschien was het ook meteen afgelopen en heeft ze zelfs het donker niet gezien. Waarom zou ik me afvragen wat mevrouw Kranendonk zag nadat ze de kogels in haar mond vuurde?

Met dit soort halve gedachten had ik een paar uur tussen slapen en waken gelegen. Het huis hield zich doodstil. De zon stond al fel op de ramen. Het zou een mooie dag worden. Het is gemakkelijk om iemand als misdadiger te zien als je in de krant leest wat voor vreselijks hij allemaal heeft uitgehaald. Als je zoals ik naast de dader in de lift had gestaan, haar had toegeknipt, er bij was, is dat wat moeilijker. Ik had deelgenomen aan de actie en keuzes gemaakt. Ik had een lieve, zachtaardige vrouw gezien die als in het verhaal van Ovidius in een boom was veranderd. De rest van Nederland had alleen de kranten gelezen. De krant van wakker Nederland sprak over de gek, de *misfit*. *Mooi zo, ze was haar eigen beul, hoeven wij het niet te doen.* Maar ik bleef denken dat ze niet gek was. Ik had zelfs moeite met de verleden tijd. *Ze is niet gek, ze heeft haar eigen logica.* Die moeten we snappen voordat we een oordeel mogen vellen. En zelfs een gek heeft heel goede redenen voor wat hij doet, al zien wij die niet zomaar. En als ze licht zag, dan kunnen wij niet zeggen of de gloed hemels was of uit de hel kwam. Die keuze is niet aan ons.

Lisa was weg toen ik opstond, er lag een briefje op tafel: ‘Ik wilde je niet wakker maken.’ Ik voelde me in de steek gelaten en vroeg me af wat ik ging doen. Douchen, koffiezetten. Zo moeilijk was het niet.

Ik dacht aan de enorme opluchting die ik gisteren had gevoeld toen Lisa binnenkwam. Ik had haar de hele avond willen knuffelen en had het niet gedaan. Wisten de kinderen dat ik van ze hield? Ik had me nooit afgevraagd of mijn ouders van mij hielden. Ze waren er gewoon, en ik hield van hen. Ik herinnerde me niet dat ze mij ooit knuffelden, ze deden het vast, we vergeten vanzelfsprekende dingen. De vraag of zij andersom ook van mij hielden kwam pas op toen ze al een paar jaar overleden waren. En mijn kinderen? Ik was lange dagen van huis, op kantoor, in het buitenland, vergaderingen met klanten, en nam voor het weekend stapels leeswerk mee naar huis in een enorme leren tas. Waar bleek uit dat ik van mijn kinderen hield? Uit het feit dat ik zo graag naar ze keek en het leuk vond om kleine dingen voor ze te doen, zoals ze naar Schiphol brengen als ze op stap gingen? Ze bespraken allerlei zaken met me, niet alleen financieel. Ik had nooit gekort op de vakanties, die tijd was van hen. Ik voetbalde, bouwde dammen in bergbeekjes, speelde kaart met ze. En merkte vervolgens dat hun ogen pas echt begonnen te glimmen als er een speelkameraadje van hun eigen leeftijd in zicht kwam. Noors, Zwitsers, het maakte niet uit. Zat ik voor ons tentje en las een boek. Kwamen ze dan terug, dan was ik zo in mijn boek verdiept, dat ze me met rust lieten.

Mijn kinderen hadden me net als ik mijn ouders als vanzelfsprekend gezien. Maar zij waren voor mij niet vanzelfsprekend. Natuurlijk had ik Lisa geholpen met de verhuizing toen ze het huis uit ging, en gedaan alsof het de gewoonste zaak was dat ze vanaf nu ergens anders zou slapen, in huis en in bed bij mensen die ik niet kende. Nadat de laatste doos met boeken uit mijn auto was geladen en een smalle trap was opgedragen, stonden we tegenover elkaar. We verzwegen allebei dat het een moeilijk moment was. Ik was ingestapt en zwaaiend weggereden. Houd moed.

Zoals altijd redde ik me met het laatste argument: ik bedoelde het goed dus kan ik niet alles fout hebben gedaan. En maakte nieuwe koffie.

‘Kom langs, Rob.’

Ik deed alles om deze zondag door te komen. Aan de stem van Gilbert Groulx hoorde ik dat hij ergens mee zat. Het ging al jaren zo: als er een probleem was, kwam mijn onder de R. van Rob opgeborgen doos uit de kast, blies Gilbert het stof eraf, maakte het lintje los, deed het deksel open, en daar was ik.

Ik zat er binnen een uur. Het huis was een achttiende eeuwse lustoord aan de Amstel bij Ouderkerk. Ooit stonden er veertig van die zomerverblijven, nu nog drie. Snel

gebouwd voor de Amsterdamse nieuwe rijken, en moeilijk te verwarmen. Gilberts vader had zestig jaar geleden een fortuin uitgegeven om het pand te verankeren in de drassige grond onderaan de dijk. Op de hoeken van het met grijze leien gedekte dak stonden torentjes, erop zilveren schepen die met bollende zeilen meedraaiden met de wind, als symbolen van de wijze waarop de eerste bewoner zijn fortuin had verdiend.

Gilberts werkkamer lag aan de voorkant, op de eerste verdieping, over de hele breedte van het huis. Vier ramen gaven een weids uitzicht over de rivier die hier een brede bocht maakte. Je zag niet dat aan de overkant de dubbele spoorlijnen naar Utrecht liepen, naast een snelweg in reconstructie, met vijf banen in elke richting. Daarachter lagen de onzichtbare kantoortorens van Amsterdam Zuidoost. Dat was het genie van Gilbert Groulx: hoe had hij het voor elkaar gekregen dat zijn einder niet vervuilde? Vanuit de ramen zag je niets anders dan wat Van Ruisdael en Rembrandt hier hadden getekend: een oever met wuivend riet, een half volgelopen roeiboot aan een groen uitgeslagen steigertje, het langzaam met de wind meestromende grijze water waarop eenden landden, een scheve boerderij met een rieten dak en groenwitte luiken, een rij knotwilgen, weiden met roodbonte koeien waarvan er één opkeek. Een einder met bomen en een paar molenwieken. Onder een meizon die steeds minder schaduw gaf.

Over de straatweg tussen het huis en de rivier reed een gezin op de fiets, vader voorop, een jongetje dat krijste, moeder met een fladderende witte jurk. Op weg naar het Kalfje om in de tuin van de uitspanning onder de bomen te zitten met ijs, koffie en glazen cassis. Zo'n dag was het.

Achter me brandde een klein vuur in de open haard. Gilbert had het gauw koud. Naast zijn stoel lag een stapel misdaadboeken, er staken gele briefjes met aantekeningen uit. Zijn boekenkast nam de hele twaalf meter lange achterwand in beslag, onderbroken door twee deuren en de open haard in het midden. Gilbert bezat elke Nederlandse misdaadroman die er ooit was uitgegeven. Voorzover hij de auteurs nog levend had weten te strikken, had hij ze hun boeken laten signeren. De meeste auteurs stuurden hem nu ongevraagd een getekend exemplaar van iedere eerste druk op, Gilbert had de naam gul te zijn met geld voor een reis of een vernissage.

Gilbert is een paar jaar ouder dan ik. De relatie met hem gaat op en af. Als iedere eigenaar van een grote, internationale onderneming heeft Gilbert veel vrienden en de tijd die hij aan elk van hen besteedt gaat op en neer met het belang voor het bedrijf. Ik kon altijd een beroep op hem doen, hij zou me altijd met enorme warmte ontvangen. Ik was zijn vriend en hij de mijne. Maar hij had me nu niet voor de

gezelligheid gebeld.

Hij zag er uit als een wat versleten knuffelbeer, ronde schouders, een laag zwaartepunt. Kale monnikskop, ronde oren, mopsneus, een glimlach, een beetje Socrates. Hij droeg een morsige zwarte trui en een olijfkleurige corduroy broek. Het ouder worden zat vooral in zijn bewegingen. Hij tilde zijn voeten minder op en keek gespannen voor zich op de grond. Toen hij ging zitten gooide hij de stapel boeken bij zijn stoel om. Ik stond snel op om ze op te rapen. Hij gebaarde dat ik moest blijven zitten, hij leek boos dat ik hem had betrappt en dat met mijn jeugdige sprong nog onderstreepte ook.

Hij vroeg hoe het met me ging. Daar raakte ik dezer dagen niet over uitgepraat. Ik vertelde hem over Marie Anne, pensioen, de kinderen, dat ik was gegijzeld en met bloed, bot en hersenen bespat.

De binnenkomst van José onderbrak me. Ze was drie, vier jaar ouder dan ik maar zag eruit als een Spaanse danseres, slank, sexy. Haar blauwzwarte haar hing laag in een knot, ze droeg een zwarte broek en een rode zijden blouse met wriemeltjes eraan. De bovenste twee knoopjes stonden open. Ze rende op hoge hakken op me af, haar armen wijd, ik stond net op tijd op, en ze sloot me aan haar boezem, ik verdween in een wolk van Rive Gauche van Yves Saint Laurent. Daarna zoende ze me drie keer op mijn mond, de enige vrouw buiten Marie Anne die dat deed. En alleen bij mij, omdat ik haar ooit had gered van ‘de grote depressie’. Ik was de verloren zoon.

Gilbert was ook opgestaan en lachte verlegen. Hij vroeg haar de koffie te brengen. Ze keek hem stralend aan en gaf hem een kus op het kale deel van zijn bol, als om te zeggen dat ze hem ook aardig vond. Hij keek haar na tot ze de deur had gesloten.

Ik vroeg hem hoe het met het bedrijf ging. Groulx Enterprises maakt staalconstructies en fabrieksinstallaties en levert alles wat van ijzer is: pompen, slachtmachines, pijpleidingen, waterzuiveringsinstallaties. De Franse tak doet in skiliften. In Nederland is er nog een constructiebedrijf. De laatste jaren komt een steeds groter deel van de omzet uit de technische groothandel. Ze maken minder zelf en verkopen de producten van anderen naar een groot aantal landen, zoals Brazilië, Chili, Zuid Afrika, China en Rusland. Landen met een sterke groei.

‘Crisis. We verkopen een derde minder,’ zei Gilbert. ‘Viel er wat tegen, dan was er tot een jaar terug altijd wel wat dat het goed deed. Nu is het overal mis. Geen schuilplek in dit *global village*.’

Gilbert is een technicus, die graag in verhalen gelooft, en niet sterk is in de *reality check* waar accountants in uitblinken. Gelukkig had hij de dagelijkse leiding over het bedrijf vijf jaar geleden uit handen gegeven aan een van buiten gehaalde *Chief*

Executive Officer. Theo Bachman.

‘En hoe is het met Theo, Gilbert?’

‘Dat weet ik niet.’

‘Dat weet je niet?’ Gilbert ging bijna dagelijks naar het bedrijf, hij had er een kamer vol technische modellen en schaalconstructies, die grensde aan die van Theo.

‘Theo is meestal weg, en als hij er is, moet hij zich haasten naar een onduidelijke afspraak. We hebben in geen weken een goed gesprek gehad.’

‘Hij ontloopt je, het is nog erger dan je dacht.’

‘Hij heeft er op kantoor twintig man uitgedaan en zegt nu dat er niemand meer is om het werk te doen. Maar ik weet wel dat de omzet in het vierde kwartaal van vorig jaar met een kwart is ingezakt. Voor het eerst in veertig jaar maken we verlies, 25 miljoen over 2008. Allemaal geschat. De bank wil cijfers en Theo heeft ze niet, zegt hij.’

Ik voelde de argwaan opkomen: de reden dat Gilbert een paar maanden niets van zich had laten horen was dat hij mij ontliiep, bewust of onbewust. Hij zat ergens in de shit en had het me niet willen vertellen. Het moest dus iets zijn waar ik hem eerder tegen had gewaarschuwd en dat hij toch had gedaan. Binnen een tel plopte het omhoog.

‘Oost-Rusland, Paktek,’ zei ik.

Het was de eerste daad van Theo Bachman. Hij kwam al voordat hij in dienst was met het voorstel om een paar handelsbedrijven over te nemen in Rusland, tegen de Oeral aan. De verkoper was een Duitse fabrikant van verpakkingsmachines en het waren voornamelijk hun machines die de bedrijven in Rusland verhandelden. Gilbert had me het plan voorgelegd bij een lunch. De ‘herenlunch’ waarbij de heren een ‘tongetje’ aten en Gilbert zijn favoriete toetje at, gekonfijte gember met verse room.

‘Ik moet hem zijn kans geven,’ had Gilbert gezegd.

‘Het gaat om te veel geld,’ was mijn antwoord geweest. Gilbert had het toch aan zijn nieuwe CEO overgelaten, maar wel gevraagd om een zorgvuldig onderzoek naar de over te nemen bedrijven. Theo Bachman had dat onderzoek niet opgedragen aan P&D, mijn kantoor, de vaste accountants van Groulx, maar aan een ander bureau, Q4. Pijnlijk voor mij. Ik had Groulx Enterprises allang geleden aan een andere partner bij P&D overgedragen en had Gilbert voor alles wat ik zelf voor hem deed nooit een rekening gestuurd. Moest hij nu niet naar een ander lopen.

Q4 rapporteerde in Powerpoint: 164 te projecteren vellen vol cijfers en veelbelovende mogelijkheden. Ik was lastig en wilde een controle dat er ook echt was wat ze zeiden dat er was. Ik kreeg mijn zin niet. Q4 schreef weinig over risico’s. Oost-Rusland was een enorm gebied, ver weg. Ik wilde weten wat de kans

was dat het mis ging en wat we dan deden. En er waren nog twee punten die mij niet bevielen: een tussenzinnetje dat er een *lack of reliable bookkeeping* was en dat AB Bank de huisbankier was van zowel de verkopende onderneming als van Groulx Enterprises. En van Paktek zelf. Toeval natuurlijk. Niets mis mee. De bank was trouwens ook met Q4 gekomen.

Theo Bachman was een uitstekende CEO. Hij was weinig in Nederland en leek de zaak toch goed in de greep te hebben. Hij was op reis en bezocht klanten. Hij was een geweldige prater en liet mensen overtuigd en tevreden achter. Gilbert vond dat best: hier was iemand die het totaal anders aanpakte dan hij, die nu eindelijk de dingen deed waarvan iedereen hem jarenlang had gezegd dat hij ze moest doen. En het leverde omzet, ieder jaar acht of tien procent meer.

Wat mij ook stak was dat P&D de boeken van de nieuwe tent niet controleerde. P&D kwam niet verder dan een review, een soort kijken naar wat andere accountants hadden gedaan. De koopsom werd voor een groot deel uitbetaald in de vorm van een *earn-out*, een aandeel in de winst, en de Duitse verkoper had als eis gesteld dat zijn eigen accountants op hun plek bleven tot de laatste betaling was gedaan. Dat was die over 2008. Ik zat hier dus ook om Gilbert te vertellen, dat Paktek nu over kon naar ons. P&D was nog steeds ‘ons’, en dat zou wel zo blijven.

‘Je hebt je laatste *earn-out* betaling gedaan,’ zei ik. Gilbert knikte kort. ‘In februari. En nu is de lokale directeur al vier weken ‘kwijt’. Weg, Theo kan hem niet vinden. Morgen vraag ik P&D om een onderzoek te doen.’

Ik wilde graag zeggen dat ik dat heel verstandig vond en deed het niet. Het klonk niet aardig.

‘Weet je hoeveel geld erin zit?’

Gilbert kwam met moeite uit zijn stoel, liep naar zijn bureau en bracht me het lijstje:

- voorschotten in rekening courant: 23 miljoen;
- garantie aan AB Bank: 55 miljoen;
- betaald aan koopprijs, inclusief *earn out*: 46 miljoen: up front 30 miljoen en 4 miljoen *earn-out* voor elk van de jaren 2005, 2006, 2007 en 2008.

Hij keek over mijn schouder mee. Ik telde op: ‘Totaal af te boeken dus 124 miljoen, verminderd met wat er nog uit die bedrijven komt. Gaat het daar echt zo slecht?’

‘Ze hebben die 4 miljoen voor de *earn-out* steeds gehaald, in 2007 zaten ze zelfs boven de 7 miljoen, 2008 was net aan. De omzet over december 2008 en de eerste maanden van 2009 is gekelderd naar de helft.’

‘En als ik het goed zie,’ zei ik voorzichtig, ‘heeft AB Bank er een krediet gegeven

van 55 miljoen, waar de groep zich garant voor heeft gesteld. Dat was nog niet genoeg, je hebt ze ook nog eens 23 miljoen voorschotten moeten geven. Samen 78 miljoen. Waar is dat geld gebleven, Gilbert? Wat zegt Theo?’

‘Vorraden, debiteuren....ik weet het niet. Het laatste voorschot van 7 miljoen is in december betaald omdat ze volgens Theo in acute geldnood zaten. Ze plaatsen machines bij klanten op huurkoop, de klanten doen er een paar jaar over om te betalen, maar de fabrikant wil zijn geld meteen.’

Ik had een beeld van een oneindige Russische steppe waarin roestige werktuigen stonden in wuivend geel gras onder een koude grijze lucht waar laag zonlicht doorheen kwam. Onvindbaar ver weg. Net als degenen die er jaren over deden om te betalen.

‘En hoe zijn jullie ertoe gekomen om die garantie te geven aan AB Bank?’

De ijzeren regel binnen het Groulx-concern was dat bankfinanciering lokaal werd geworven, zonder garanties. Dat was een manier om de lokale kennis van de plaatselijke bank in te schakelen bij het eigen risicomanagement, als tegenwicht tegen de lokale verkoopmanagers, die natuurlijk niets anders zagen dan gouden kansen. Was er geen lokale bank die erin wilde stappen, dan was het risico te groot en werd de activiteit gestopt. Er kwam beslist geen geld uit Nederland. Waarom was Groulx hier van die regel afgeweken? En erger: waarom wist ik het niet? Waarom had ik dit uitzonderlijke feit nergens opgepikt? Ik keek Gilbert aan, treurig, boos, opstandig tegelijk.

‘De lokale rente is 14%, hier betalen we 6%. 8% verschil, Rob.’

‘8% verschil over een investering van 78 miljoen is 6 miljoen, Gilbert. Meer dan de winst die ze hebben gemaakt over 2008. De winst die je als earn-out hebt uitbetaald aan de verkoper heb je met die lage rente eerst zelf voor ze verdiend, terwijl jij het risico liep.’

Gilbert keek me verwilderd aan, maar hij hield me niet voor de gek: ik vertelde hem niets nieuws. Gilbert was niet dom, al deed hij soms alsof. Hij had dit zelf allang uitgerekend en het weggestopt in een la in zijn hoofd die meestal op slot zat. Nu ik het zei werd het opeens net zo werkelijk en opdringerig als poep onder je schoen.

‘Ik wil dat je meegaat naar de bank,’ zei hij.

‘Natuurlijk,’ zei ik, terwijl ik geen idee had wat ik daar zou moeten zeggen.

Pauze. Koffie drinken. Gemberkoekje erbij. Een pas binnengekomen boek pakken. Er wat in bladeren. Even bij het raam kijken. De financiële werkelijkheid op afstand.

‘We gaan wandelen,’ zei Gilbert.

Beneden kreeg ik een paar laarzen en we liepen samen de achterdeur uit, langs de

sloot het drassige weiland in. Het werd weer zondag.